

„Pokusný králík mezinárodních institucí“

Tato země po dlouhou dobu podepisovala mezinárodní dohody prezentované jako řešení ekonomické a sociální krize, jež zdevastovala značnou část rozvojového světa. Politiky, které zaváděla k realizaci těchto dohod, však bohužel nevedly ke strukturálním změnám, jež by zlepšily životní podmínky zbídačené většiny.

CEDLA
Javier Gómez

V květnu 2005 se sešli ministři rozvinutých zemí s řediteli a funkcionáři organizací pro rozvojovou pomoc, aby opětovně potvrdili svůj závazek přijatý roku 2003 v Římě – navzájem harmonizovat a propojit svou činnost. Delegáti formulovali pět principů rozvojové pomoci, kterými jsou soukromé vlastnictví, ekonomická integrace, harmonizace, řízení zaměřené na výsledky a vzájemná odpovědnost.

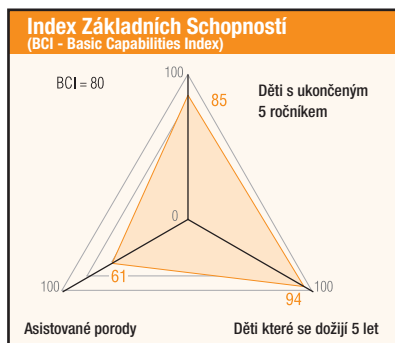
Tato iniciativa je součástí širší strategie podporované mezinárodními institucemi, poskytovajícími půjčky, a věřitelskými státy, a je reakcí na všeobecnou nespokojenost s politikami, které tyto instituce a státy prosazovaly v zadlužených zemích, a na ekonomickou krizi, v níž tyto země vězí. Dvě dřívější obdobné akce – Iniciativa pro silně zadlužené chudé země (Heavily Indebted Poor Countries Initiative) a Mnohostranná dluhová úleva (Multilateral Debt Relief) měly v zemích, které z nich „profitovaly“, velmi sporné výsledky. Místo prosperity, kterou slibovali věřitelé, jimi prosazované politiky spíše obnovily cyklus dluhové závislosti. Bolívie, která tyto politiky realizovala a pak byla sanována, je extrémním případem, ale podobný proces se rozvinul v mnoha dalších rozvojových zemích – zejména v Latinské Americe a Karibiku.

Stručný přehled pomoci rozvojovým zemím

V sedmdesátých letech přitékaly do rozvojových zemí soukromé peníze (Tabulka 1) mnohem rychleji než půjčky od vlád a institucí.¹ Většina soukromých půjček šla do zemí exportujících ropu. V osmdesátých letech se za globální recese a krize z vnější zadluženosti tento rozdíl mezi čistými soukromými a oficiálními toky zmenšil. V devadesátých letech se čistý oficiální přítok opět ztenčil, zatímco čistých soukromých financí přicházela záplava; v letech 1990 až 1994 jich bylo v průměru 125 miliard USD ročně. Přicházely o 40 % rychleji než oficiální půjčky a ve srovnání s ročním průměrem přítku soukromých financí v posledních pěti letech osmdesátých let stoupl jejich objem na 220 %.

V letech 2000 až 2005 dosáhla tato disparita předtím nevidaných hodnot. Čistý soukromý přítok

1 Zahnutý jsou půjčky od soukromých věřitelů, přímé zahraniční investice a portfoliové investice do cenných papírů, vše v netto hodnotách.

dosáhl v průměru skoro 297 miliard USD ročně, což byl přibližně desetinasobek čistého oficiálního přítku ve stejném období.

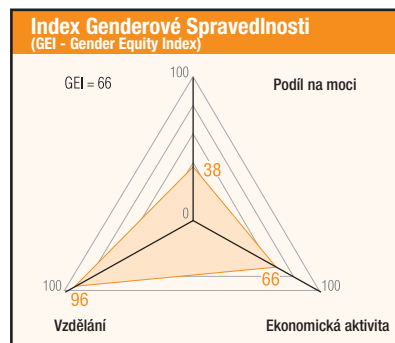
Latinská Amerika a Karibik

Čisté soukromé a oficiální toky do Latinské Ameriky a Karibiku (LAC) měly podobný průběh s určitými odlišnostmi: strukturální reformy v zemích LAC, jež zmenšily překážky pro volný tok zboží, služeb a finančních transakcí, společně s privatizací státních podniků přitáhly rozsáhlé přímé zahraniční investice. Na ně připadla značná část čistého přítku kapitálu.²

V protikladu k tomu kapitálové toky od vlád a mezinárodních institucí ve stejné době zaostávaly: počátkem 90. let činil jejich roční průměr 4 miliardy USD, v letech 2000 až 2005 jen něco málo přes 1,5 miliardy. To bylo mnohem méně než sumy pumpované do jiných rozvojových zemí, zejména v Africe. V roce 2004 a 2005 byly čisté oficiální toky ve skutečnosti záporné (-5,5 miliard USD resp. -33,3 miliard USD) – což znamená, že záporný byl také příspěvek vlád a mezinárodních institucí k rozvoji zemí LAC.

Tento průběh naznačuje dva problémy oficiální rozvojové pomoci (ODA, Official Development Assistance), jež si zaslouží diskusi a zvážení. Zaprvé, jestliže je jejich cílem zlepšení životních podmínek v rozvojových zemích, iniciativy usilující o ekonomickou integraci a harmonizaci jsou pokusem srovnat se zemí horu odstraněním několika kamenů. Nedělají nic pro regulaci soukromého kapitálu, jenž oslabuje ekonomiky mnohem víc než kterýkoli jiný faktor. Ať je

2 Údaje v Global Development Finance 2006 ukazují, že v 80. letech činil roční průměr přímých zahraničních investic do LAC 6 miliard USD, zatímco v 90. letech a prvních letech 21. století činil 38 miliard USD resp. 60 miliard USD (vše v netto hodnotách).

investován do finančního, obchodního nebo některého z průmyslových odvětví, využívá chudobu rozvojových zemí k odčerpávání jejich ekonomického přebytku a současně způsobuje, že jsou zranitelné vnějšími otřesy.

Zadruhé, vezmeme-li v úvahu krizi legitimacy postihující instituce, jako je Mezinárodní měnový fond (IMF) a Světová banka, a nedostatek likvidity v systému mezinárodního bankovníctví, pak důležitá úloha, která byla těmto věřitelům přisouzena Pařížskou deklarací, se zdá být přinejmenším pochybná.

Za současné situace se integrace vnějších zdrojů nezdá být tak potřebná. Pro země LAC by byly mnohem větším přínosem národní strategie, jež by jim pomohly efektivněji využívat své vlastní zdroje, než politiky, které je vedou do stále větší zadluženosti.

Případ Bolívie

Bolívie prováděla po dlouhou dobu politiku zaměřenou na ekonomickou integraci a soukromé vlastnictví, jež nezahrnovala takové strukturální změny, které jsou nutným předpokladem zlepšení životních podmínek převážně většiny jejího obyvatelstva.

V odpovědi na politickou, hospodářskou a sociální krizi 80. let zavedl stát řadu různých ekonomických iniciativ. Aby se vypořádal s drtivým vnějším zadlužením, pozastavil platby 127 věřitelským bankám a požádal IMF o náhradní dohodu (standby agreement), jež by umožnila přístup k dalším vnějším finančním zdrojům, multilaterálním i bilaterálním, na podporu stabilizační politiky.³ IMF stanovil řadu podmínek, které bylo nutno splnit, než mezinárodní organizace otevrou své šekové knížky. Bolívie s nimi souhlasila.

3 La Intencionalidad del Ajuste en Bolivia, CEDLA, 1992.

TABULKA 1. Čisté vnější financování. Roční průměr za období, miliardy USD

	Do rozvojových zemí						
	1970-1974	1975-1979	1980-1984	1985-1989	1990-1994	1998-2000	2000-2005
Čistý soukromý přítok	11.98	44.97	54.02	38.97	124.81	195.1	296.98
Čistý oficiální přítok	7.67	17.72	31.59	33.6	51.67	42.2	25.44
	Do Latinské Ameriky a Karibiku						
Čistý soukromý přítok	-	-	-	-	49.98	93.3	58.26
Čistý oficiální přítok	-	-	-	-	4.05	3.3	1.66

Zdroj: Založeno na informacích poskytovaných Latinskoamerickým ekonomickým systémem (SELA) a zprávě Global Development Finance 2006 (GDF Report) Světové banky. Poznámka: Pro údaje za léta 1970 až 1974 je zdrojem SELA; za léta 1998 až 2005 GDF Report.

Náhradní dohodu a další, které ji doplňovaly, lze považovat za první zkušenost země s ekonomickou integrací, protože pomohly nastavit parametry pro multilaterální a bilaterální financování. Stát souhlasil s tím, že nový kapitál bude použit především na podporu stabilizačních politik a pak na prosazování strukturálních reforem. Jedním z příkladů je zavedení makroekonomické politiky k odstranění deficitu platební bilance. Koncem roku 1986 Bolívie podepsala Program strukturálních úprav (Structural Adjustment Facility) a několik měsíců poté jeho rozšířenou verzi (Enhanced Structural Adjustment Facility). Tyto dohody poskytly Bolívii přístup k investičním úvěrům pro stavbu silnic, telekomunikace, vlakovou dopravu a elektroenergetiku, stejně jako pro reformy finančního sektoru.⁴

Tato opatření stejně jako podobné kroky v jiných rozvojových zemích nedokázaly zmírnit hlubokou sociální krizi. Bohaté státy na to reagovaly roku 1999 vyhlášením Programu strukturálních úprav a zmírnění chudoby (Structural Adjustment and Poverty Alleviation Facility), opět označeného za způsob, jakým rozvojové země dosáhnou trvalého růstu a sníží chudobu. Pak následovaly další iniciativy včetně Summitu tisíciletí, který vyhlásil Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals) a ustanovil Fórum na vysoké úrovni pro harmonizaci (High Level Forum on Harmonization) se sídlem v Římě a také Pařížské fórum na vysoké úrovni (Paris High Level Forum).

Bolívie se zapojila do všech. Dnes už má rozsáhlé zkušenosti s politikami, jež mají harmonizovat rozvojovou pomoc. Jak to vyjádřil jeden funkcionář subministerstva veřejných financí a vnějšího financování, Bolívie je „pokusným králíkem mezinárodních institucí, které zkoušejí nové způsoby boje proti chudobě“.⁵ Zatím tohoto cíle nedosáhl žádný z nich. Chudoba je pořád všudypřítomná. ■

⁵ De Grave, Jennie (2007). *Estado Boliviano y cooperación internacional: malestar, responsabilidades, aperturas*. Dostupné na www.revistadesarrollohumano.org/noticias-0150.asp.

⁴ *Ibid.*